

კომერციული ბანკების საოპერაციო რისკების თავისებურებები

გური ქანუყაძე, დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კომერციული ბანკების საოპერაციო რისკები, ჩამოყალიბებულია ბანკის სისტემაში საოპერაციო რისკების გამომწვევი ფაქტორები და მათი ძირითადი განმარტებული საკითხები.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური კრიზისი, საბანკო შისტემა, საბანკო რისკები, საოპერაციო რისკი.

Summary

Operational risk is the main sort of risk, which implies the probability, that losses will be caused by internal (inadequate internal processes or processes with mistakes, information systems of management, human factors) or external reasons. Definition of operational risk also includes legal risk, the probability that fines imposed by State, Regulatory or Juridical authorities will cause losses.

Commercial bank must study and analyze all factors, which cause risks to its information systems, business processes and operational risks of products.

Keywords: Financial Crisis, Banking System, Banking Risk, Operational Risk.

* * * * *

მსოფლიო ფინანსური კრიზისი განსაკუთრებით შეეხო საბანკო სექტორს. აღნიშნულმა კრიზისმა განსაკუთრებით წარმოაჩინა ის, რომ ქართული საბანკო სექტორი გარემო ფაქტორებისადმი სრულად არ იყო მობილიზებული.

ფინანსური კრიზისის შემდგომი პერიოდიდან საბანკო რისკების მართვა განსაკუთრებული ზრუნვის საგანი გახდა.

საოპერაციო რისკი არის რისკის შემთხვევის შედეგად ბანკის მატერიალური და/ან ფინანსური ზარალი, რომელიც ასახულია ფინანსური შედეგის ანგარიშზე (ფაქტობრივი დანაკარგი) და/ან მოსალოდნელია მომავალში (პოტენციური დანაკარგი), ასევე მიუღებელი შემოსავალი რომელთაც ბანკი მიიღებდა თავისი საქმიანობის ჩვეულებრივ პირობებში რომ არ დამდგარიყო რისკის ესათვის შემთხვევა.

თავის მხრივ ფინანსური დანაკარგი შეადგენს ბანკის ვალდებულებათა და ხარჯების მოცულობის ზრდას, ასევე საბუღალტრო (საბალანსო/ბალანსგარეშე) აქტივების ღირებულების შემცირების, შე-

მოსავლების შემცირების და/ან კონტრაგენტთა მიერ ვალდებულებების შეუსრულებლობით გამოწვეულ დანაკარგებს.

უფრო ფართო გაგებით საოპერაციო რისკი არის ზარალის რისკი, რომელიც გამოწვეულია ბანკის საქმიანობის ხასიათისა და მასშტაბების და/ან საბანკო ოპერაციების და სხვა გარემოების განხორციელების პროცედურებისა და შიდა წესების მოქმედი კანონმდებლობის მოთხოვნებთან შეუსაბამობით, ბანკის თანამშრომლების და/ან სხვა პირთა მიერ (არანინასწარ განზრახული, განზრახული) ქმედებით ან უმოქმედობით, ბანკის მიერ გამოყენებული საინფორმაციო, ტექნოლოგიური და სხვა სისტემების ფუნქციური შესაძლებლობის შეუსაბამობით (არასაკმარისობით) და/ან ფუნქციონალის დარღვევით, აგრეთვე იმ გარე მოვლენების მოქმედების შედეგად, რომელიც არ მიეკუთვნება საკრედიტო და საბაზრო რისკებს.

საოპერაციო რისკების გამომწვევ ძირითად ფაქტორებად შეგვიძლია მოვიზოროთ შემდეგი ფაქტორები:

საოპერაციო რისკის ფაქტორი	საოპერაციო რისკის ფაქტორის აღწერა
პერსონალი	ბანკის პერსონალის ქმედებები, რომლებიც მიმართულია ბანკის ინტერესების წინააღმდეგ.
მესამე პირები	ფიზიკური და იურიდიული პირების ქმედებები რომლებიც მიმართულია ბანკის ინტერესების წინააღმდეგ.
სისტემები	ბანკის შიდა სისტემებისა და ტექნიკის გაუმართაობა ფუნქციონირება, მათი არასრულყოფილების და შეცდომების გამო.
ბიზნეს პროცესები	- ბანკში არსებული ბიზნეს პროცესების ბანკის საქმიანობის ხასიათისა და მასშტაბებთან და/ან საკანონმდებლო მოთხოვნებთან შეუსაბამობა; - ბანკის ქვედანაყოფებსა და თანამშრომლებს შორის ვალდებულებების გადახანგრძლივების შეუსაბამობა; - ბანკის ორგანიზაციული სტრუქტურის, ბანკის ოპერაციების და სხვა გარემოების წარმოების წესების დოკუმენტალურად აღურიცხაობა; - ბანკის თანამშრომლების მიერ დადგენილი წესებისა და პროცედურების დაუცველობა, შიდა კონტროლის არაფექტურობა.
გარე ფაქტორები	არახელსაყრელი გარე გარემოებები, რომლებიც არ ექვემდებარებიან ბანკის კონტროლს და არ განეკუთვნება საკრედიტო და საბაზრო რისკებს, მათ შორის სტიქიური შემთხვევები, მაკროეკონომიკური სიტუაციის ცვლილებები.

საოპერაციო რისკის შემთხვევები მათი განმარტებული საოპერაციო რისკის ფაქტორების

მიხედვით იყოფა კატეგორიებად, ეს კატეგორიებია :

საოპერაციო რისკის კატეგორია	საოპერაციო რისკის კატეგორიის აღწერა
შიდა თაღლითობა	კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებები, მიმართული ბანკის ქონებრივი ინტერესების წინააღმდეგ, რომელიც ბანკის თანამშრომლების მიერ ან მათი უშუალო მონაწილეობით ხორციელდება.
გარე თაღლითობა	არასამართლებრივი ქმედებები, რომელიც მიმართული ბანკის ქონებრივი ინტერესების წინააღმდეგ და ხორციელდება გარე (შესაძენი) პირების მიერ.
შრომითი ურთიერთობებიდან გამომდინარე ადგილის უსაფრთხოება	ბანკის ან მისი თანამშრომლების მიერ შრომითი კანონმდებლობის, სამუშაო ადგილების უსაფრთხოების ნორმების დარღვევა, დაგეგმილი შრომითი კანონმდებლობის სფეროსთან დაკავშირებულ საკითხებზე, შრომითი კონფლიქტები.
კანონმდებლობის, კლიენტებთან ურთიერთობებისა და პროდუქციული ვალდებულებების დარღვევა	ძირითად საქმიანობასთან დაკავშირებული კლიენტების, კონტრაგენტების და/ან მესამე პირთა მიმართ ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებების შეუსრულებლობისთვის ან არასათანადოდ შესრულებისთვის, საერთაშორისო საბანკო და სავაჭრო ბიზნეს პრაქტიკის წესების დარღვევისათვის (მათ შორის კონფიდენციალური ინფორმაციის არასათანადოდ გამოყენება, მომსახურების თავსმოხვევა და სხვა), აგრეთვე ბანკის მიერ კლიენტებისა და კონტრაგენტებისათვის მიყენებული ზიანის დასარეგულირებლად განხორციელებული გადახდები.
მატერიალური აქტივები	ძირითად საშუალებათა ან სხვა მატერიალური აქტივების დაზიანება ან დაკარგვა სტიქიური ან შემთხვევითი მოვლენების შედეგად.
საქმიანობისა და სისტემების ფუნქციონირების დარღვევა	ბანკის მიერ ოპერაციების განხორციელებისა და მათი ნორმალურად ფუნქციონირების შეფერხება, მათ შორის საინფორმაციო ტექნოლოგიური სისტემების მწყობრიდან გამოსვლის, შეფერხების გამო (მათ შორის ავტომატიზირებული საბანკო სისტემის, კავშირგაბმულობის სისტემის, აღჭურვილობის დაზიანების გამო).
საქმიანობის ორგანიზების და ოპერაციის შესრულების შეცდომები	ბანკის საქმიანობის არასათანადო ორგანიზება, შეცდომები მართვასა და შესრულებასთან დაკავშირებით (მათ შორის შიდა პროცესებისა და პროცედურების არაადეკვატური ორგანიზება, არასრულყოფილი დაცვის სისტემების არსებობა, ბანკის შიდა საინფორმაციო ნაკადის არასწორი ორგანიზება, დოკუმენტების დაკარგვა და ა.შ.)

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ი.კოვზანაძე, გ.კონტრიძე — თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა, თბილისი 2014 წ.
2. გ.ცაავა, გ.ხანთაძე — “საბანკო საქმე” (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო — თბილისი 2014 წ.
3. საქართველოს ეროვნული ბანკის დებულება “კომერციული ბანკების მიერ საოპერაციო რისკების მართვის შესახებ”
4. საქართველოს ეროვნული ბანკის დებულება “კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის თაობაზე”
4. Лобанова А. А., Чугунова А. В. – “Энциклопедия Финансового риск менеджмента” – Москва 2007 г;

დასკვნა

საოპერაციო რისკი ის ძირითადი რისკის სახეობაა, რომელიც გულისხმობს იმ ალბათობას, რომ დანაკარგებს გამოიწვევს ან შინაგანი (არაადექვატური ან შეცდომითი შიდა პროცესები, მართვის საინფორმაციო სისტემები, ადამიანური ფაქტორი) ან გარეგანი მიზეზები. საოპერაციო რისკის განსაზღვრება ასევე მოიცავს სამართლებრივ რისკს, ანუ იმის ალბათობას, რომ სახელმწიფოს საზედამხებდევლო ან სხვა უფლებამოსილი უწყებების მიერ ჯარიმის დაკისრება გამოიწვევს ფინანსურ დანაკარგებს.

კომერციულმა ბანკმა უნდა შეისწავლოს და გაანალიზოს ყველა ფაქტორები, რომელიც იწვევენ მათი საინფორმაციო სისტემების, ბიზნეს პროცესების და პროდუქტების საოპერაციო რისკებს.